

Przemiany wizerunku wsi opolskiej pod wpływem odnowy wsi

Irena Niedźwiecka-Filipiak

Changes to
Opole Village's
Image Influenced
by Village
Renewal

Miejscowości objęte opracowaniami
w latach 2001-2005.

Places included in the case study
in 2001-2005

Wprowadzenie

Introduction

Rewitalizacja obszarów wiejskich, ich sprawne funkcjonowanie z równoczesnym zachowaniem specyficznego, „wiejskiego” charakteru jest wartością docenianą w krajach Unii Europejskiej. Bardzo pomocnym w tych działaniach jest program odnowy wsi, który poprzez pozytywne myślenie stron w nim uczestniczących przynosi wymierne efekty w postaci wzrostu aktywności społeczności lokalnej, polepszenia standardu i jakości życia mieszkańców wsi, z jednoczesnym zachowaniem tożsamości miejsca, wraz z tradycją i otaczającym krajobrazem. Początki odnowy wsi w Polsce wiążą się z województwem opolskim, korzystającym z doświadczeń Nadrenii-Palatynatu¹. Obecnie program ten jest realizowany na terenie całego kraju.

Żadna odnowa nie miałaby możliwości zaistnieć bez samych mieszkańców wsi. To właśnie oni są najważniejszym jej elementem. Bez nich każda inicjatywa, nawet najciekawsza może być tylko chwilo-

wą akcją, a nie trwałą, ugruntowaną przemianą. Dotyczy to zarówno sfery materialnej jak i duchowej życia na wsi. Dlatego sami mieszkańcy po pierwsze muszą najpierw chcieć coś zmienić i pozbyć się biernej postawy roszczeniowej do swojego otoczenia, tak charakterystycznej do niedawna na terenach wiejskich. Odnowa najczęściej wiąże się początkowo z porządkiem, wokół własnej posesji, w najbliższej okolicy, potem na terenach wspólnych. Ponieważ efekt jest wymierny i szybko widoczny daje to poczucie satysfakcji i zadowolenia, staje się motywacją do dalszych działań. Jednakże w pewnym momencie sama dobra wola nie wystarcza, potrzebne jest opracowanie całościowe miejscowości uwzględniające wszystkie jej potrzeby, dotyczące zarówno sfery materialnej, ekonomicznej jak i duchowej. Wiąże się z to ze znalezieniem całościowego pomysłu na przyszłość wsi, który uwzględni jej

specyfikę. Jednym z rozwiązań tego problemu jest rozpoczęte w 1992 roku w Dolnej Austrii tworzenie wsi tematycznych².

Ważną sprawą w funkcjonowaniu odnowy wsi jest to, że mamy do czynienia z aktywnymi, świadomymi mieszkańcami wsi, myślącymi całościowo o problemach swojej miejscowości, dla których interes jednostki nie jest priorytetem. Dla planistów i architektów jest to pewnego rodzaju wyzwanie, gdyż wymaga indywidualnego, dogłębnego podejścia do problemów każdej wsi, a przede wszystkim rozmowy z mieszkańcami, którzy odpowiednio zachęteni potrafią doskonale naświetlić problemy swojej miejscowości. Jednocześnie są na tyle otwarci, że współuczestniczą w szukaniu tego co w ich wsi jest charakterystyczne, indywidualne, niepowtarzalne. Dla każdego człowieka miejsce, w którym żyje, wychowuje się od dziecka staje się czymś zwykłym i normalnym. Często nie docenia się tego co jest przecież codziennością. Niejednokrotnie dopiero rozmowy i dyskusje z osobami z zewnątrz zmieniają spojrzenie i uświadamiają wartość tego co otacza. Opracowywanie projektów dla tak przygotowanego społeczeństwa lokalnego jest bardziej owocne, gdyż mieszkańcy wsi uczestniczą w trzech jego etapach: pracy twórczej przy projekcie, realizacji a następnie w zachowaniu tego co już zostało wykonane. W takim sposobie działania nie ma odgórnego zmuszania przy pomocy

nakazów i zakazów do akceptowania gotowych, narzuconych przez projektantów rozwiązań

Co powoduje, że jakąś miejscowość odbieramy jako wieś, a inną jako miasteczko. Przede wszystkim inny charakter zabudowy. Nawet jeśli w obydwóch przypadkach jest to zabudowa niska to ze względu na funkcje obiektów znajdujących się na obszarze wsi, będzie ona wyglądała odmiennie. Tradycyjne zagrody składające się z budynków mieszkalnych ale również gospodarczych i magazynowo-składowych o charakterystycznych proporcjach będą nas informowały, że znajdujemy się na terenie wsi. Bardziej zwarta zabudowa, bez gospodarczego zaplecza kojarzyć się będzie z miasteczkiem. Dawniej również sposób zagospodarowania wolnej przestrzeni, więcej zieleni inny charakter ciągów komunikacyjnych. Te różnice obecnie nie są już tak widoczne, jednakże pewne cechy są nadal czytelnym symbolem przekazującym informację³. Bardzo ważnym elementem odnowy wsi jest to, ażeby wieś przy jednoczesnym rozwoju, wzroście standardu życia nie straciła swojego wiejskiego charakteru.

Podczas współpracy Instytutu Budownictwa i Architektury Krajobrazu Akademii Rolniczej we Wrocławiu z Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego w ramach programu odnowa wsi od roku 2001 opracowaniem objęto 22 wsie, a w bieżącym roku w trakcie prac jest

kolejnych 11. Miejscowości te typowane są przez Urząd jako nagroda za zajęcie najwyższych lokat w corocznej edycji konkursu „Piękna wieś Opolska”. Dodatkowo, pilotażowymi badaniami objęto wszystkie wsie (20) leżące w przygranicznej gminie Branice.

Wytypowane, nagrodzone miejscowości od kilku lat aktywnie działają i charakteryzują się dużą aktywnością liderów i mieszkańców, przez co znajdują się najczęściej w fazie zaawansowanej procesu odnowy wsi⁴. W momencie opracowania nie posiadały one aktualnych miejscowych planów zagospodarowania, czasem plan taki był w trakcie wykonywania. Liderzy tych miejscowości uczestniczyli wcześniej w szkoleniach, które przygotowują społeczeństwa lokalne do samodzielnego szukania pomysłu na swoją wieś. Dlatego mieli oni już pewną świadomość, byli otwarci, chętni do dyskusji i współpracy, tym bardziej że przyszło im pracować z pełnymi zapału młodymi ludźmi, którzy przez kilka dni mieszkali na terenie wsi, rozmawiali z mieszkańcami i zbierali dane. Było to cenne dla obydwóch zainteresowanych stron. Opracowania wsi dotyczyły uchwycenia stanu istniejącego miejscowości w zakresie zabudowy, komunikacji, zieleni, wód powierzchniowych, analizy panoram, wjazdów do wsi i wewnątrz krajobrazowych. Następnie określano słabe i mocne strony miejscowości a także tworzony był katalog elementów charakterystycznych i wyróżnia-

Fragment zachowanego bruku, Wierzch (2004 r.)

A fragment of preserved cobblestones, Wierzch

jących wieś, w celu określenia jej indywidualnego charakteru⁵. Miało to pomóc w stworzeniu spójnego dla całej miejscowości planu odnowy, w którym tworzą koncepcje rozwiązań miejsc problemowych.

Układy wsi i drogi

Sets of village and road

Wieś opolska posiada bardzo ważną cechę, w większości ma zwartą zabudowę, która nie uległa w ciągu stuleci rozproszeniu jak ma to miejsce na przykład na terenie Małopolski⁶ Układy wsi, czytelne do dziś, wywodzą się niejednokrotnie jeszcze ze średniowiecznych wsi owalnicowych, ulicówek, a na południu łańcuchówek. Jedynie na północy spotyka się wsie rozproszone. Porównanie mapy z 1813 roku wsi Obórki (gmina Olszanka) z mapą współczesną pokazuje zachowany

układ dawnej wsi owalnicowej. Nie zmienił się w głównym zarysie układ dróg przechodzących przez wieś, jedynie w okolicy kościoła brak jest obecnie objazdu od strony północnej. Nie istnieje widoczny na starej mapie położony na wschód od folwarku dawny wiatrak, natomiast sadzawka na wschodnim krańcu wsi pełni funkcję zbiornika p.-poż. Różnica największa w zakresie tych 100 lat to zabudowanie terenu nawisła, w tym wybudowanie drugiego kościoła oraz rozbudowa części gospodarczej poszczególnych zagrod. Wieś rozrasta się w kierunku zachodnim i południowym.

Większość z opracowywanych wsi nie uległa intensywnej rozbudowie, stąd dobrze zachowane, czytelne układy wsi oraz często niezakłócone panoramy i wjazdy do miejscowości. Jednakże problematyka związana ze wsiami podmiejskimi również nie omija terenów Opolszczyzny. Wieś Krasiejów (gmina Ozimek), położona w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Ozimek uległa znacznym przekształceniom. Wywodzi się ona ze średniowiecznej wsi ulicówki, a obecnie to wielodrożnica, w której dominuje nowa zabudowa mieszkaniowa i usługowa. Odkrycie w jej pobliżu w roku 1993 warstwy skalnej, w której znajdują szkielety płazów i gadów, a wśród nich dinozaurów – prawdopodobnie najstarszych w świecie, daje olbrzymią szansę dla jej rozwoju, dzięki czemu wieś ulegnie dalszym przekształceniom. Jednakże, przyciągając turystów

do nowoprojektowanego ośrodka wystawienniczego należy również pamiętać, ażeby nie zamienić jej w całości na „krzykliwe” centrum pozbawione w najstarszej części jej tradycyjnego charakteru. Zachowanie tych dawnych pięknych układów wsi, z wprowadzeniem do nich nowych funkcji jest wyzwaniem, na które przyjdzie nam odpowiedzieć w najbliższych latach.

Porównanie map XIX-wiecznych ze współczesnymi pozwala stwierdzić, że jednym z elementów wsi, który jest najbardziej stabilny to układ głównych dróg. Zmienia się ich szerokość, nawierzchnia, zamiast nieutwardzonego pobocza pojawiają się chodniki, czy ścieżki rowerowe, ale główny układ pozostaje. Czasem zmienia się ranga drogi, która np. z zagumiennej przemienia się w główną lub powstają drogi dodatkowe tworząc wielodrożnicę.

Większość wsi, które były opracowywane w ramach programu odnowy miały główne drogi w dobrym stanie technicznym, część posiadała chodniki, natomiast brak było wyznaczonych ścieżek rowerowych. We wsi Ostrożnica (gmina Pawłowiczki), w pobliżu kościoła zachowała się droga o tradycyjnej nawierzchni brukowej. Nawierzchnia taka przy drogach o dużym natężeniu ruchu jest dosyć uciążliwa i niechętnie widziana przez jej użytkowników. Ze względu na uboczny charakter opisywanej uliczki zachowanie jej nawierzchni wraz z towarzyszącą jej zabudową utrzymałoby tradycyjny

Nowe chodniki we wsi Bierawa (2004 r.)

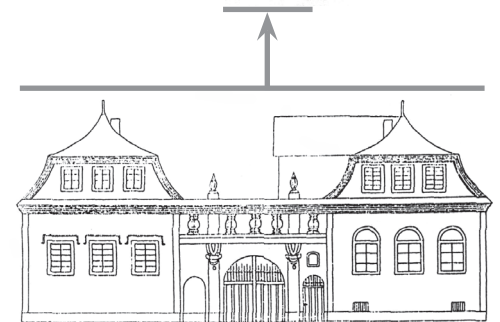
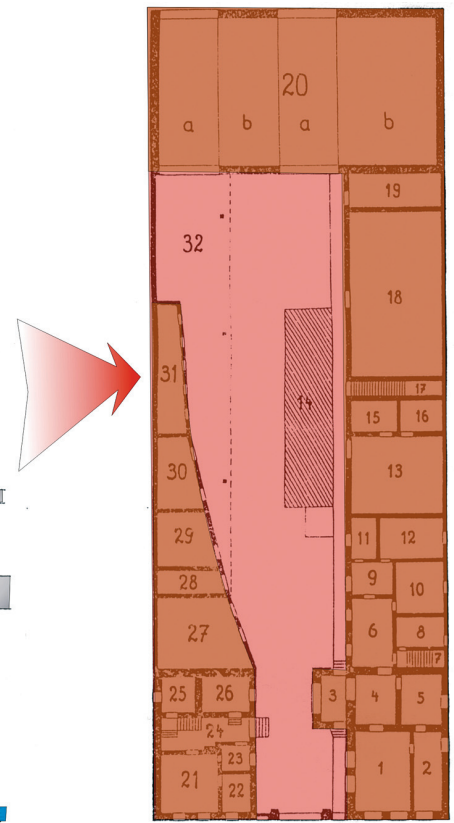
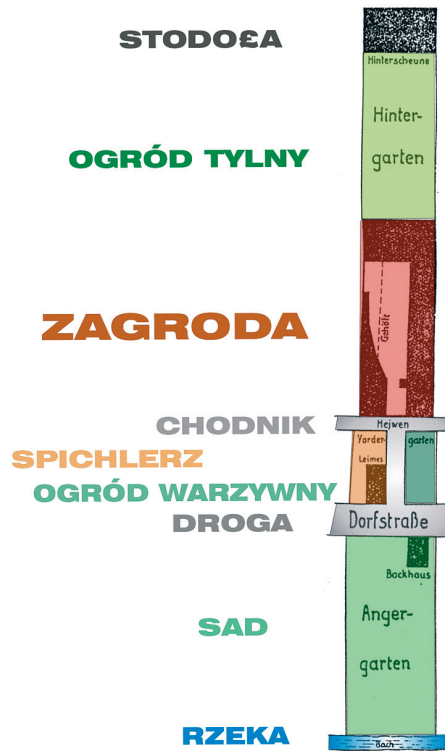
New pavements in Bierawa village

Zagroda Frankońska we wsi Pilszcz. (na podstawie "Pilsch ein deutsches Dorf" Gleiwitz 1930 r.)

Franconian yard in Pilszcz village (based on "Pilsch ein deutsches Dorf" Gleiwitz 1930)

charakter, wraz z licowanymi czerwoną cegłą zabudowaniami i dominantą wieżą kościoła w tle. Tym bardziej, że pozostała część wsi ma zabudowę raczej niejednorodną.

We wsi Wierzch (gmina Głogówek) również czytelny jest dawny układ wsi placowej. Obecnie główne drogi mają nawierzchnię asfaltową, tylko w niektórych miejscach np. przy dojazdach do posesji pojawia się dawny bruk, który pomimo fragmentaryczności tworzy specyficzny klimat miejsca. Nawisie zostało zabudowane, a dawne rowy odwadniające przykryte, przez co wewnątrz wsi jest obecnie płaskie. Mankamentem tych działań jest to, że wieś ma problemy z retencją, w okresie deszczowym zalewana jest przez wody opadowe, które wcześniej przepływały swobodnie przez środek wsi w otwartych rowach. We wsi Prusinowice także większość rowów odwadniających została zlikwidowana, podobne tendencje obserwuje się także w pozostałych miejscowościach. Porządkowanie otoczenia dróg wiejskich nie zawsze musi być poddane takiemu działaniu. Przy małym natężeniu ruchu, lub gdy chodnik istnieje już z jednej strony, pozostawienie rowów wraz z towarzyszącymi im mostkami może stać się ozdobą miejscowości jak ma to miejsce np. w Złotogłowicach (gmina Nysa).

Zabudowa

Buildings

Na terenie Opolszczyzny w XVIII wieku budownictwo murywane zaczęło wypierać konstrukcje drewniane w zabudowie wsi, najwcześniej na terenie obecnego powiatu głubczyckiego, raciborskiego i grodkowskiego⁷. Pojawiła się tzw. zagroda frankońska, która nadała specyficzny charakter miejscowościom. Działki przy tego rodzaju zabudowie były bardzo wąskie, od frontu ustawione szczytem do drogi stały dwa budynki mieszkalne, jeden należący do gospodarzy, a drugi, mniejszy tzw. wycug lub wycuznik przeznaczony dla starych rodziców i pozostałej części rodziny. Budynki te połączone zdobioną bramą z dwiema lub jedną furtką tworzyły specyficzną zwartą

pierzeję ulicy. Na przedłużeniu obydwóch budynków znajdowały się zabudowania gospodarcze zakończone poprzecznie ustawioną jedno lub dwuprzjazdową stodołą. Interesujący przykład takiej zabudowy rozbudowanej od frontu o ogródek i sad znajduje się we wsi Pilszcz (gmina Kietrz)⁸. We wsi Złotogłowice (gmina Nysa) budynki mieszkalne są bardziej okazałe, bogato zdobione, z dużym ogródkiem od frontu. Budynki mieszkalne w tej miejscowości są w większości zadbane, z zacho-

Stodoła zamykająca zagrodę od strony pól, Złotogłowie (2004 r.)

A barn closing a yard from the field side, Złotogłowie

i propagowania produktu lokalnego. Nie jest to jedyny przykład adaptacji budynków składowo-gospodarczych w tej miejscowości. Pozostałe pełnią funkcje budynków mieszkalnych. We wszystkich tych obiektach zachowana jest dawna bryła, proporcje, forma bramy wjazdowej, dzięki czemu utrzymany został specyficzny klimat tej miejscowości. Było to możliwe ze względu na usytuowanie tych obiektów przy drodze.

W opolskich wsiach taki układ mają tylko nieliczne miejscowości np. Kujakowice (gmina Kluczbork). W pozostałych stodoły usytuowane są w głębi zagród od strony pól, co ogranicza możliwości w znalezieniu pomysłu na zagospodarowanie tych obiektów.

Oprócz charakterystycznego ustawienia budynków względem drogi, ich kubatury, kształtu dachu bardzo ważne jest również uchwycenie detalu architektonicznego i zdobnictwa, które niejednokrotnie bagatelizowane znika pod warstwą ocieplającą budynki. Ma to również znaczenie przy materiale użytym do budowy ścian. Inaczej wygląda miejscowość, gdzie większość budynków wybudowana jest z czerwonej cegły, inaczej gdy są one murowane z kamienia, a odmiennie wygląda wieś gdy są one tynkowane. We wsi Żyrowa, która położona jest w pobliżu Góry Św. Anny, tak jak i w okolicznych wsiach budulcem charakterystycznym jest kamień wapienny. Zachowało się w niej do dziś wiele obiektów, w których widoczny

wanym zdobnictwem. Jednakże ze względu na zmiany zachodzące we wsiach większość stodoł obecnie straciła swoją dawną funkcję magazynowo-składową. Z tego powodu kolejnymi obiektami, które znikają z krajobrazu wsi są właśnie stodoły. Nawet jeśli mieszkańcy prowadzą gospodarstwo rolne, często na miejscu dawnej stodoły stawiają nowe wiaty przeznaczone na przechowanie sprzętu rolniczego. Brak określenia nowej funkcji dla tych obiektów może w przyszłości doprowadzić do tego, że zniknie ona z krajobrazu wsi opolskiej podobnie jak wcześniej spichlerze, lamusy, wiatraki czy młyny wodne. Likwidacja tych obiektów ze względu na ich ilość, kubaturę i lokalizację, a niejednokrotnie bogate zdobnictwo w postaci blend w ścianach szczytowych, ozdobnych opasek okiennych czy gzymsów nie pozostanie obojętna dla krajobrazu⁹. Czasem rozwiązaniem jest zamiana jej na budynek przeznaczony dla celów agroturystycznych. We wsi Piąt-

kowice (gmina Łambimowice) jedną ze stodoł mieszkańcy postanowili zaadaptować na muzeum sprzętu rolniczego, które wraz z projektowanym obok małym parkiem nad rzeką, uwzględniającym wypoczynek dla całej rodziny oraz istniejącą świetlicą, stworzy w przyszłości centrum tej miejscowości.

Przykłady adaptacji budynków na cele mieszkalne lub usługowe we wsiach niemieckich pozwalają mieć nadzieję na podobne rozwiązania w naszym kraju. Wieś Konken znajdująca się w Nadrenii-Palatynacie w powiecie Kusel uczestniczy w programie odnowy wsi od roku 1986¹⁰. Obecnie realizowany jest tam projekt „Dom przy Szlaku Kulinarnym”, którego elementem jest adaptacja dawnego budynku stodoły na obiekt, w którym na parterze zlokalizowana będzie placówka handlowa, a na piętrze pomieszczenia wykorzystywane przez całą wspólnotę wiejską. W miejscu tym przewiduje się sprzedaż produktów rolnych w celu wsparcia

Żyrowa – charakterystyczne kamienne mury (2004 r.)

Żyrowa – characteristic stone walls

jest ten materiał. Dodatkowo występują tu różnego rodzaju ogrodzenia, murki, krawężniki, które stały się inspiracją do pomysłu stworzenia dla całej miejscowości jednolitego katalogu małej architektury wykorzystującego motyw kamienia¹¹.

Ciekawym przykładem z terenu naszego kraju jest położona pomiędzy Koszalinem a Słupskiem tzw. „kraina w kratę”, której nazwa wywodzi się z konstrukcji szachulcowej ścian budynków¹². Obecnie wsie z tego terenu uczestniczące w programie odnowy wsi mają za zadanie znalezienie dodatkowej oferty turystycznej, która przyciągnęłaby potencjalnych turystów do tego miejsca.

Jako interesujące rozwiązanie nasuwa się w tym miejscu wieś Ottenschlag położona w Austrii, w której również wykorzystano budulec jako element scalający wizerunek wsi, a zarazem będący jej wyróżnikiem. Ta posiadająca niespełna 500 mieszkańców wieś zyskała miano „wsi łaciatej” ze względu na charakterystyczny wygląd ścian wszystkich budynków w tej miejscowości, w których kamień wyeksponowany jest poprzez na biało wymalowane spoiny. Jest to na tyle ściśle przestrzegane, że w nowych budynkach o konstrukcji ceglanej, tynkowanych motyw ten jest malowany sztucznie na elewacjach, co tworzy z bliska dość kontrowersyjny efekt.

Jednolity charakter elewacji budynków we wsi Ottenschlag, Austria (2003 r.)

Uniform character of building elevation in Ottenschlag village, Austria

Zieleń i woda, place we wsiach

Green and water, squares in villages

Czego dotyczyły największe potrzeby, a co za tym idzie projekty dla wsi. W głównej mierze w badanych wsiach mieszkańcy zorganizowali sobie miejsca na wspólne spotkania w różnego rodzaju obiektach np. remizach strażackich, dawnych, niefunkcjonujących obecnie szkołach czy świetlicach. Brak było natomiast w większości zagospodarowania terenów gminnych na tereny wspólnego wypoczynku. Przez wiele lat zaniedbano ten problem. We wsiach nie organizowano parków, miejsc spotkań na otwartej przestrzeni, placów zabaw dla dzieci, czy uporządkowanych parkingów np. w pobliżu

kościółów, sklepów czy świetlic¹³. Ruch odnowy wsi spowodował zapotrzebowanie na większą ilość miejsc integrujących społeczność lokalną, a także takich, które mogłyby stanowić ozdobę miejscowości. Dotyczy to zagospodarowania skwerów, placów dotąd pustych, pozbawionych zieleni lub porośniętych samosiewami. Najczęściej we wsiach uczestniczących w programie w miarę możliwości mieszkańcy sami próbują sobie takie miejsca zorganizować. Rozpoczynają od uporządkowania, wycinki przypadkowej żywiolowo porastającej zieleni, a następnie wprowadzania nowych koncepcji zagospodarowania.

Miejsca takie możemy podzielić na:

- Niezabudowaną przestrzeń będącą fragmentem nawsia we wsiach owalnicowych lub placowych
- Małe place, skwery na połączeniu dróg
- Dawne place targowe

- Place przy kościołach
- Cmentarze z otoczeniem
- Tereny wokół świetlic, domów kultury
- Place przy obiektach handlowych, gastronomicznych czy usługowych
- Tereny boisk sportowych z otoczeniem
- Tereny nadrzeczne
- Stawy wewnątrz wsi wraz z otoczeniem
- Dawne parki podworskie

Należy pamiętać, że podstawą spójności wyglądu całej wsi jest myślenie „całościowe” nie punktowe o zagospodarowaniu jej poszczególnych elementów z uwzględnieniem aktualnych potrzeb mieszkańców i tożsamości miejsca. Tylko koncepcja dla całej wsi daje podstawy i szansę do zachowania i podkreślenia jej indywidualnego charakteru. Stąd tak ważne jest opracowanie planu odnowy wsi, w którym uwzględnia się cały układ przestrzenny miejscowości, charakterystyczne cechy zabudowy, elementy łączące w postaci małej architektury lub spójnych nasadzeń. W każdej badanej miejscowości występowało kilka z listy powyższych elementów, stąd aby miejsca takie były zintegrowane z indywidualnym charakterem miejscowości, konieczne jest sprecyzowanie cech łączących w postaci jednolitej małej architektury, czy jednolitych dla całej miejscowości nasadzeń.

Mieszkańcy wsi uczestniczących w programie odnowy, zwracają uwagę na zagospodarowanie zieleni

Pełne zieleni wewnątrz wsi Złotogłowice (2004 r.)

Full of green – Złotogłowice village

na swoim terenie. Ważne są dla nich stare aleje lub szpalery drzew tworzące wjazdy do miejscowości, albo do dawnych folwarków i dworów, znają wartość dawnych założeń pałacowo-parkowych. Niestety, ze względu na to, że nie zawsze tereny te są własnością gminy, zagospodarowanie tych cennych miejsc niejednokrotnie zależy od dobrej woli właściciela. Założenie pałacowo-parkowe w Prusinowicach znajdujące się w centrum miejscowości, w części należącej do gminy, zostało zagospodarowane jako park wiejski, który jest miejscem spotkań i rekreacji jej mieszkańców. W opracowaniu uwzględnione zostały historyczne nasadzenia i współczesne funkcje, dzięki temu miejsce to odzyskało rangę i ma szansę na „nowe życie”.

Niestety niedoceniana jest zieleni liściasta wewnątrz wsi. W przedogródkach, na placach skwerach, cmentarzach często wypierana jest przez iglaste krzewy, czasem drzewa. Tworzy to zupełnie nowy wizerunek wsi, z którego znikają drzewa owocowe, przyjazne brzozy czy lipy. Wieś Złotogłowice zachowała do dziś piękne, zielone wnętrza, któremu charakter nadaje szpaler lip i ładnie zagospodarowane, szerokie przedogródki. W połączeniu z dobrze zachowaną, piękną starą zabudową wewnątrz tej miejscowości jest miejscem o szczególnych walorach krajobrazowych.

Woda odgrywała zawsze bardzo ważną rolę we wsi, była bardzo istotnym elementem jej krajobrazu.

Wsie zakładane były w pobliżu cieków wodnych, istniejących zbiorników wodnych, często na bazie przepływających rzek powstawały nowe stawy. Ilość zbiorników wodnych w przeciągu ostatniego stulecia znacznie zmalała, jednakże obecnie znów zaczyna się doceniać jej wartość. W 13 wsiach, które opracowywano zachowały się do dziś zbiorniki wodne w różnej formie. Większość z nich uwzględniona jest w przyszłych planach do zagospodarowania na miejsca rekreacji i wypoczynku. Mieszkańcy wsi Piątkowice zagospodarowali dawny zbiornik przeciwpożarowy, wyremontowali położoną tuż obok na małym wzniesieniu starą kaplicę, a pomiędzy nimi zorganizowali mały park ze studnią i źródłem. Jest to w tej chwili bardzo piękne miejsce będące terenem, na którym spotykają się mieszkańcy tej miejscowości.

Jak można wykorzystać wodę pokazuje również przykład miejscowości Ludwigswinkel w Niemczech¹⁴. We wsi wyeksponowano 11 żeliwnych studni, z których tryska woda, najpiękniejsza trójstopniowa znajduje się na centralnym placu, który wraz z przebudowaną szkołą stanowi centrum tej miejscowości. Liczne okoliczne stawy zostały przystosowane do rodzinnego wypoczynku, a wzdłuż przepływającej przez miejscowość rzeki zorganizowano ścieżkę do chodzenia boso. Trasa prowadzi przez miejsca porośnięte trawą, ciekawym pomysłem jest wykorzystanie naturalnie podm-

kiego, grząskiego zawsze terenu do chodzenia po błocie, a w dalszej kolejności można po schodkach zejść do rowu, po którym brodząc po kolana w wodzie można odbyć przechadzkę. Miejsce to jest doskonałe do wypoczynku, przyciągające z okolicy całe rodziny.

Ścieżka spacerowa we wsi Ludwigswinkel w Niemczech, część przeznaczona do brodzenia w wodzie (2003 r.)

Foot path in Ludwigswinkel village in Germany, a part of which is destined for wading in water

Podsumowanie

Conclusion

Przytoczone tu przykłady są jedynie niewielką częścią pozytywnych działań, które są wynikiem funkcjonowania programu odnowa wsi. Każde społeczeństwo wypracowuje swój indywidualny schemat postępowania w ramach tego programu. Jednakże cel zawsze jest ten sam, polepszenie warunków życia i zachowanie tożsamości i wizerunku wsi. Poszukiwanie zaczyna się od tego co we wsi jest najbardziej cenne, warte zachowania, wyeksponowania, kontynuowania czy rozwinięcia, w zakresie wyglądu, czy dawnych tradycji. Czasem rozwiązaniem jest nowy pomysł, jak ma to miejsce w przypadku wsi tematycznych, któremu podporządkowuje się wszelkie działania. Jednakże docelowo należy dążyć do powstawania regionalnych, lub spójnych dla kilku wsi rozwiązań dających większą szansę nie tylko pojedynczej miejscowości, ale również całemu obszarowi.

Zdjęcia wykonała autorka.

Photographs by the author.

Irena Niedźwiecka-Filipiak

Institut Budownictwa i Architektury Krajobrazu
Akademia Rolnicza we Wrocławiu
Institute of Building and Landscape Architecture
Agricultural University of Wrocław

Przypisy

¹ Doświadczenia z przebiegu procesu odnowy wsi zawarte są w: Wilczyński R.: *Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Poznań 2003.

² Idziak W.: *O odnowie wsi*, Warszawa 2004, s. 46-63.

³ O znaczeniu symboli w odbiorze krajobrazu w: Dąbrowska-Budziło K.: *Treść krajobrazu kulturowego w jego kształtowaniu i ochronie*, Zeszyty Naukowe Politechniki Krakowskiej, Architektura nr 46, Kraków 2002, s. 75-963.

⁴ Jest to trzecia z czterech faz przebiegu procesu odnowy wsi w ujęciu modelowym (inicjalna, początkowa, zaawansowana, całościowa), Wilczyński R., op. cit., s. 123-125.

⁵ Niedźwiecka-Filipiak I.: *Program Odnowy Wsi w opracowaniach Akademii Rolniczej we Wrocławiu*, Architektura Krajobrazu 1-2/2003, Wrocław 2003, s. 45-53.

⁶ Chrzanowski T., Kornecki M.: *Sztuka Śląska Opolskiego. Od średniowiecza do końca w. XIX*, Kraków 1974, s. 405.

⁷ Ibidem, s. 443.

⁸ Więcej o specyfice zabudowy wsi Pilszcz: Niedźwiecka-Filipiak I.: *Wieś Pilszcz jako przykład aktualnego tematu w ramach programu Odnowa Wsi*, Materiały kongresowe I Polskiego Kongresu Odnowy Wsi, Opole 2002, s. 58-61.

⁹ Podobna problematyka dotyczy terenów Dolnego Śląska. Charakterystyka stodół na terenie powiatu milickiego oraz możliwości ich wykorzystania dla celów agroturystycznych: Potyrała J.: *Stodoła jako element krajobrazu*, [w:] *Krajobraz i ogród wiejski* tom 2, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004, s. 145-150.

¹⁰ Wieś Konken opracowywana jest w ramach zajęć i praktyk przez Universität Kaiserslautern. *Entwurfsdokumentation Konken SS 95, Ortsentwicklungs-und Ortserneuerungsplanung*, Materialien zur Raum-und Umweltplanung Nr. 83, Universität Kaiserslautern 1996.

¹¹ Projekt ten został przedstawiony na II Polskim Kongresie Odnowy Wsi, który odbył się w maju 2004 r., Niedźwiecka-Filipiak I.: *Zadbajmy o nasz krajobraz – udział uczelni w programie Odnowa Wsi na przykładzie Żyrowej*, [w:] *Pomorski Program Odnowy Wsi*.

¹² Pojęcie to zostało wprowadzone już w latach 90. ubiegłego stulecia przez dr Elżbietę Szalewską. Więcej na ten temat w: Woźniak W., Gonciarz D.: *Odnowa architektoniczna wsi Swołowo – koncepcja „Krainy w kratę”*, [w:] *Pomorski Program Odnowy Wsi*, Gdańsk 2004, s. 285-286.

¹³ Borcz Z.: *Drogi i place w krajobrazie wiejskim*, [w:] *Krajobraz i ogród wiejski* tom 1, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004, s. 83-90.

¹⁴ W roku 2003 odbył się wyjazd studyjny pod hasłem „Długofalowy rozwój obszarów wiejskich” do Nadrenii-Palatynatu i Luksemburga. Powyższy projekt został tam zaprezentowany. Zuber W.: *Erfahrungs- und informationstausch*, [w:] *Dorferneuerung best practice*, 16/2004, s. 7-15.